

Polska i Ukraina w procesie transformacji, integracji i wyzwań dla bezpieczeństwa Europy Środkowo-Wschodniej: wprowadzenie

W centrum naszego badawczego zainteresowania są dwa państwa: Polska i Ukraina na tle Europy Środkowo-Wschodniej. Oczywiście państwa Europy Środkowo-Wschodniej nie funkcjonują w próżni, lecz w ramach innych większych form i struktur organizacyjnych, jak Unia Europejska, NATO, Rada Europy, OBWE itd. Książka składa się z opracowań, które dotyczą trzech głównych procesów zachodzących w tej części Europy: transformacji, integracji i bezpieczeństwa. Pierwszy obszar badawczy związany jest z transformacją, jaka zaszła w regionie Europy Środkowo-Wschodniej. Perspektywa ponad dwudziestu pięciu lat od upadku systemu komunistycznego w tej części Europy skłania do refleksji. Z jednej strony mamy Polskę przedstawianą jako wzorzec pomyślnie przeprowadzonej transformacji i jednocześnie wzorzec dla innych państw regionu. Z drugiej strony mamy Ukrainę, która przeszła już trzy rewolucje („rewolucja na granicę”, „pomarańczowa rewolucja” i ostania z przełomu 2013/2014 roku „rewolucja godności”, zwana też „Euromajdanem”), ale w dalszym ciągu nie widać w jej przypadku szans na zmianę systemu

politycznego, w którym kluczową rolę nadal odgrywają oligarchowie. W momencie wybuchu „rewolucji godności” zaczęły pojawiać się opinie w sprawie podobieństwa tej rewolucji do polskiej „Solidarności” z lat osiemdziesiątych XX wieku. Z perspektywy 2017 roku takie poglądy wydają się nietrafione. Ukraina ciągle boryka się z tymi samymi problemami, a można nawet powiedzieć, że ich skala jest jeszcze większa niż przed wybuchem „Euromajdanu”. Równocześnie można postawić tezę, że od czasu „rewolucji na granicy” na Ukrainie zaczęła się powolna transformacja, która trwała przez dwie kolejne rewolucje i również obecnie jeszcze nie wygasła. Wręcz przeciwnie, nabiera tempa i zaczyna przynosić odczuwalne zmiany.

Drugi obszar badawczy odnosi się do problematyki integracji europejskiej i znaczenia wielkiego rozszerzenia Unii Europejskiej w 2004 roku o państwa Europy Środkowo-Wschodniej – rozpatrywanych z perspektywy ponad dekady od rozszerzenia UE na Wschód. O znaczeniu tego faktu dla regionu powstało już wiele publikacji. W niniejszym tomie nie tylko podjęto próbę zastanowienia się nad znaczeniem rozszerzenia UE dla państw członkowskich z Europy Środkowej, ale również odniesiono się do perspektyw rozszerzenia o państwa Europy Wschodniej. Wskazano na problemy systemowe państw Europy Wschodniej, trudności procesów transformacji (politycznej, gospodarczej, społeczno-kulturowej), jak też wyzwania natury mentalnej – spuściznę *homo sovieticus*, która utrudnia zacieśnianie współpracy na przykład między Ukrainą a Unią Europejską. Nie bez znaczenia dla stosunków Ukraina–Europa Wschodnia jest system oligarchiczny i korupcja, które to patologie kładą się cieniem na tych stosunkach i rodzą obawy o przyszły kształt relacji.

Trzeci obszar badawczy dotyczy problemów bezpieczeństwa regionu Europy Środkowo-Wschodniej, w szczególności wojny Rosji z Ukrainą. Odniesiono się tutaj do przyczyn, przebiegu i możliwych konsekwencji tej wojny dla Ukrainy i dla regionu Europy Środkowo-Wschodniej. Wojna hybrydowa między Rosją a Ukrainą ma znaczenie nie tylko dla Ukrainy,

stanowi również wyzwanie dla bezpieczeństwa obszaru poradzieckiego, dla bezpieczeństwa europejskiego i stawia pod znakiem zapytania kształt przyszłych stosunków między Rosją a Unią Europejską. Sankcje, jakie zostały nałożone na Rosję, oraz niskie ceny ropy naftowej na rynkach światowych powodują, że polityka Rosji wobec Zachodu (i wobec Ukrainy) staje się coraz bardziej agresywna. Wydawałoby się, że sprawy powinny przybrać inny obrót – Rosja winna dokonać korekty swej polityki wobec Ukrainy i Unii Europejskiej, lecz z różnych powodów tego nie czyni. Tym samym coraz trudniej jest doprowadzić strony konfliktu do rozmów, co też rodzi obawy o rozwój wydarzeń na terenach kontrolowanych przez tzw. separatystów w Doniecku i Ługańsku. Negocjacje pokojowe (tzw. Mińsk 2) zatrzymały się w miejscu i nic nie wskazuje na to, że ta sytuacja się zmieni. Czy dojdzie do realizacji scenariusza zakładającego, że konflikt na Donbasie może trwać dziesięciolecia? Jeśli tak rozwinęłaby się sytuacja na Ukrainie, państwo to i cały obszar Europy Wschodniej stanęłyby przed olbrzymim wyzwaniem.

Oddajemy do rąk Czytelników tom studiów poświęconych szeroko rozumianej sytuacji obszaru Europy Środkowo-Wschodniej po 1989 roku z punktu widzenia procesów: transformacji (politycznej, gospodarczej, społeczno-kulturowej), integracji (integracji z Unią Europejską i jej wpływu na sytuację państw tego regionu oraz potencjalnych perspektyw dla państw Europy Wschodniej) oraz bezpieczeństwa (Ukrainy i obszaru poradzieckiego, jak również wyzwań dla bezpieczeństwa europejskiego). W niniejszej publikacji podjęto próbę zasygnalizowania tylko niektórych problemów dotyczących państw Europy Środkowo-Wschodniej, dlatego też nie rości sobie ona praw do całościowego omówienia tematu. Autorzy wyrażają nadzieję, że poszczególne rozdziały skłonią do refleksji i dalszych badań nad analizowaną problematyką.

Niniejsza publikacja jest wynikiem współpracy naukowej Zakładu Europeistyki Instytutu Studiów Politycznych Polskiej Akademii Nauk w Warszawie i Katedry Studiów Wschodnich Instytutu Nauk Politycznych

i Spraw Międzynarodowych Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II oraz wydawniczej z Fundacją Konrada Adenauera w Polsce. Autorzy składają gorące podziękowania Fundacji Konrada Adenauera w Polsce za owocną współpracę oraz wyrażają nadzieję, że prezentowany tom studiów spotka się z przychylnym przyjęciem Czytelników.

Józef M. Fiszer, Tomasz Stępniewski
Lublin–Warszawa, lipiec 2017